

Gedulas kaip ontologinis pokytis

Agnė Gintautaitė

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
agne.gintautaitė@vdu.lt
<https://ror.org/04y7eh037>

Santrauka. Gedulas dažnai įreminamas kaip emocijų seka, kurią galima aprašyti, išgyventi, „užbaigti“ ir grįžti į ankstesnę „normalią“ būklę. Straipsnyje siekiu atskleisti, kad gedulas yra kur kas gilesnė egzistencinė patirtis. Laikausi požiūrio, kad artimojo mirtis – tai egzistencinis lūžis, o gedulas – tai transformacija: subjekto struktūros ir ontologinės savimonės. Straipsnio tikslas – atskleisti, kaip gedulas veikia laiko suvokimą, kūno ir sąmonės jungtį. Gedulas – tai ne procesas, kurį reikia įveikti ar išgydyti, o plastinė transformacija be garantijos į kokybiškesnį ar blogesnį subjektą. Santykis su mirusiuoju taip pat neišnyksta – jis pakinta kartu keisdamas ir gedinčiojo ontologinę savivoką. Tyrimo metodas – fenomenologinė rekonstrukcija, analizuojant gedulo patirties liudijimą (publikuotus menininko Nicko Cave'o užrašus ir kūrybą po sūnaus mirties), interpretuojant jį pagal fenomenologinius tekstus bei Catherine Malabou plastiškumo teoriją. Pagrindiniai fenomenologinių teorijų autoriai: Alfredas Schutzas, Maurice'as Merleau-Ponty, Saulius Geniušas, Janas Patočka, J. Toddas DuBose. **Pagrindiniai žodžiai:** gedulas, gedulo patirties fenomenologija, gyvenamasis kūnas, Malabou destruktivus plastiškumas

Mourning as an Ontological Change

Abstract. Mourning is often framed as a sequence of emotions that can be described, experienced, 'completed' and then followed by a return to a previous 'normal' state. In the article, I argue that mourning is a substantially more profound existential experience. I propose that the death of a loved one constitutes an existential rupture, and mourning is a transformation: of the subject's structure and ontological self-awareness. The aim of this article is to explore how mourning affects the perception of time and the connection between body and consciousness. Mourning is not a process to be overcome or healed, but rather a plastic transformation without a guarantee of becoming a better or worse subject. The relationship with the deceased also does not simply disappear; rather, it is transformed, simultaneously reshaping the mourner's ontological self-understanding. The research method is phenomenological reconstruction: an analysis of mourning (published recollections and work by the artist Nick Cave following the death of his son), interpreted through classical phenomenological texts and Catherine Malabou's theory of plasticity. The main phenomenological thinkers referenced are Alfred Schutz, Maurice Merleau-Ponty, and Saulius Geniušas.

Keywords: mourning; phenomenology of mourning; the lived body; Malabou's destructive plasticity.

Received: 17/06/2025. Accepted: 19/11/2025

Copyright © Agnė Gintautaitė, 2025. Published by Vilnius University Press.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Išvadas

Gedulas dažnai aiškinamas kaip vien psichologinis procesas – emocijų seka, kurią galima aprašyti, išgyventi, o galiausiai „užbaigti“ ir grįžti į ankstesnę „normalią“ būklę. Net ir neurologijoje jis dažnai redukuojamas į adaptacinius ar patologinius smegenų pokyčius, kuriuos galima nustatyti ir koreguoti. Šiame straipsnyje siekiu parodyti, kad gedulas yra kur kas fundamentalesnė ir gilesnė patirtis: artimojo mirtis – egzistencinis lūžis, o gedulas – subjekto struktūros ir ontologinės savimonės (to, kas, gedinčiojo manymu, grindžia tikrovę) pokytis. Tai reiškia, kad pasikeičia žmogaus žvilgsnis į save ir į tikrovę (į tai, kas yra ir ko nėra).

Remdamasi kūno fenomenologija ir plastiškumo teorija, parodysiu, kaip gedulas veikia subjekto struktūrą, keisdamas santykį su savimi, kitu ir aplinka. Artimojo mirtis ne tik pakeičia asmens egzistavimo būdą, bet ir modifikuoja jo buvimo ir tikrovės suvokimo struktūrą – sukuria ontologinį pokytį. Tyrimo metodas – fenomenologijos ir plastiškumo teorijos derinimas, taikant taip pat ir pirmojo asmens patirties analizę (analizuojant rašytinius liudijimus). Tyrimas apima tik filosofinę analizę, nesiekiant išplėtoti neurologinių, psichoterapinių modelių, taip pat neatsižvelgiama į kultūrinius ar religinius aspektus. Tyrimas orientuotas į patirtį kaip prasminę struktūrą, todėl, visų pirma, remiamasi Maurice'o Merleau-Ponty, Alfredo Schutzo, Sauliaus Geniušo, Jano Patočkos, J. Toddo DuBose fenomenologinėmis gedulo ar kitomis interpretacijomis bei pozicijomis. Be fenomenologijos, ne mažiau svarbi ir fenomenologinį gedulo apmąstymą papildanti ir pratęsianti Catherine Malabou plastiškumo teorija. Kaip papildoma tyrimo medžiaga pasitelkiamos ir Nicko Cave'o gedulo išgyvenimo refleksijos. Šiuo tyrimu taip pat siekiama praktinės vertės, pritaikant filosofiją gedulo procese.

Tyrimo struktūra paremta rato principu: pradėjusi nuo filosofinio klausimo „Kas atsitinka, kai netenkame artimojo“, analizę galiausiai sugrąžinu prie šio pradinio klausimo jau kitu lygmeniu – buvimo ir santykio su kitu pokyčio. Tyrimas sudarytas iš keturių dalių: pirmas ir antras skyriai nukreipti į gyvenamojo pasaulio griūtį, kuri sukelia transformaciją; antra ir trečia dalys skiriamos transformacijos po griūties analizei.

Gedulas kaip santykių struktūros transformacija

Socialinėje plotmėje gedulas dažnai traktuojamas kaip laikinas emocinis / psichologinis išsūkis. Šį požiūrį inicijavo Sigmundas Freudas su „gedulo darbo“ konceptu – psichinis procesas, kurio metu subjektas *paleidžia* prarastą objektą ir atgauna į jį investuotą libidinę energiją, nukreipdamas ją į kitus objektus (Freud 1999: 12–13), o ypač paskatino Elisabeth Kübler-Ross penkių įveikos stadijų teorija – neigimas, pyktis, derybos, depresija ir galiausiai susitaikymas (Kübler-Ross 1969: 180–181). Freudas ir Kübler-Ross susiaurino gedulo patirtį iki universalių, mechanizmais apibrėžiamų psichinių veiksmų, taip redukuodami gedulą iki „sėkmingos adaptacijos“ uždavinio. Kitaip tariant, subjektas *išgedi* artimojo, *paleidžia* jį ir grįžta į buvusią *normalią* būtį. Žvelgiant iš filosofinės ir ypač iš fenomenologinės perspektyvos, tiek Freudo, tiek Kübler-Ross gedulo traktavimas yra

problemiškas, nes toks požiūris ignoroja subjekto patirties unikalumą ir jos išsisknijimą gyvenamajame pasaulyje.

Šiuos modelius kvestionuoja ir gyvi liudijimai, kurie, skirtingai nei psichologiniai modeliai, leidžia įsiklausyti į pirmojo asmens patirtį. Jos intensyvumą ir neapibrėžtumą. Kūrėjas Cave'as, rašydamas apie sūnaus Arthuro netektį, dalinasi, jog gedulas tapo nuolatiniu jo gyvenimo palydovu, buvimo režimu:

Sužinojome, kad sielvartas yra daug daugiau nei vien neviltis. Supratome, kad gedulo būsenoje slypi daug dalykų – laimė, empatija, bendrumas, liūdesys, įniršis, džiaugsmas, atleidimas, kovingas noras, dėkingumas, baimė ir net tam tikra ramybė. Mums gedulas tapo požiūriu, įsitikinimų sistema, doktrina <...> (Cave 2021).

Kitu liudijimu Cave'as užtvirtina, kad gedulas yra ontologinis suvokimas: „Man atrodo, kad jei mylime, mes gedime. Toks yra susitarimas. Toks yra paktas. Gedulas ir meilė yra amžinai susipynę. Gedulas yra bausis priminimas apie mūsų meilės gylį ir, kaip ir meilė, gedulas yra nepakeičiamas“ (Cave 2018). Šie liudijimai skatina iškelti svarbų filosofinį klausimą: jei kitas yra taip išsisknijęs į subjekto būtį, kas tuomet subyra, kai jo netenkame? Atsakymo paiešką pradedu nuo klasikinės Schutzio socialinės fenomenologijos.

Pagal fenomenologiją pasaulis nėra neutralus fonas, o subjekto patirtis nėra izoliuota. Pasaulis – tai pasaulis su kitais. Vadinasi, tai, ką subjektas mąsto, mato, vertina, yra veikiamas kitų buvimo. Tai galima labai aiškiai pajusti, kai netenkame artimo žmogaus – atrodo, kad pasaulis, kuris iki tol buvo bendra erdvė, tampa tarsi svetimas ar net dalinai išnykęs. Tuomet supranti, kad tas „kitas“ nebuvo tiesiog „šalia“ – jis buvo viduje kasdienybės struktūros. Vadinasi, jei pasaulis yra intersubjektyvus, mirus artimajam neišvengiamai keičiasi mūsų pačių orientacija pasaulyje – gedulas paveikia subjekto struktūrą bei ontologinę savastį. Išskleisiu šį argumentą detalai per Schutzio tarp subjektyvių santykių teoriją.

Pasaulis pagal fenomenologinę Schutzio teoriją nėra abstraktus, jis yra socialinė struktūra. Antra – ši struktūra formuojasi per konkrečias sąveikas: *Mes sąveiką (Umwelt)* ir *Jie sąveiką (Mitwelt)*. *Jie sąveika* – tai ganėtinai anoniminiai, tipizavimu pagrįsti santykiai, kuriuos kitas žmogus veikia kaip funkcijos atlikėjas, o ne konkretus, svarbus egzistencijai asmuo. Tuo tarpu *Mes sąveika* – visiška priešingybė. Tai – pagrindinė bendro su kitu subjektu buvimo forma, svarbiausia socialinių ryšių sąveika, nes ji yra ne refleksyvi, o gyva (Schutz 1976: 110). Tai – subjekto egzistencijai svarbi sąveika, kuri yra intensyvi ir bendra su kitu subjektu: „Aš patiriu save per tave, o tu save per mane“ (Schutz 1976: 30). *Mes sąveikos* metu abu subjektai ne tik mato vienas kitą, bet ir veikia kartu, patiria vienašališkumą, per šią sąveiką vienas kitam atsiskleidžia (Schutz 1976: 29). Schutzas rašė, kad *Mes sąveikos* metu kitas žmogus netgi pasirodo ryškiau nei pats save suvokiantis subjektas, nes būtent jį bandai pažinti, o save jau pažįsti (bent jau geriau nei kiti tave) (Schutz 1976: 29). Vėliau *Mes sąveikos* patirtis perkeliama į refleksiją – į tipus *Jie sąveikose*. Tipizavimas, pagal Schutzio teoriją, tai pažinimo struktūra, kuri leidžia mums atpažinti ir interpretuoti kitų žmonių veiksmus, motyvus, ketinimus (Schutz 1967b: 188); jos formuojamos per pasikartojančias sąveikas (Schutz 1967a: 197), o svarbiausi jų šaltiniai yra žmonės, esantys artimame ryšyje su subjektu, nes tipai, kaip minėta, kuriami iš *Mes*

sąveikos. Vadinasi, patirtis su artimiausiais žmonėmis lemia, kaip mes vėliau patiriame kitus, tolimesnius santykio prasme žmones, o kai *Mes sąveikos* nutrūksta, sugriūva ne tik buvimo patyrimas, bet ir subjekto gyvenamojo pasaulio žemėlapis. Gedintysis praranda tam tikrą „filtrą“, per kurį suprato kitus. Pavyzdžiui, jei subjektas turi glaudų ryšį su tėvu, jie bičiuliaujasi daugiau nei giminės, o kaip draugai, vadinasi, subjektas pagal šį santykį *mokysis*, koks turi būti ne tik besirūpinantis juo žmogus – tėvas, bet ir bičiulis. Schutzas taip pat teigė, kad *Mes sąveika* leidžia nuolat peržiūrėti ir praturtinti savo žinias apie kitą žmogų (Schutz 1976: 30), kas reiškia, kad ne tik keičiasi specifinė patirtis apie konkretų individą, jo elgesį konkrečiomis aplinkybėmis, bet ir koreguojasi visa tipų sistema. Tęsiant minėtą pavyzdį apie tėvą ir sūnų, tėvo mirties atveju jų *Mes sąveika* nutrūksta ir prarandamas ne tik konkretus santykis, bet ir dalis sūnaus socialinės struktūrinės pasaulio savivokos bei atramos, nes tėvas buvo kaip simbolių ir reikšmių jungtis. Daugeliui pažįstama, kai po vieno iš tėvų mirties pasijauti svetimas su kitais šeimos nariais, nes mirusysis buvo lyg jungianti grandis, o Schutzio terminais – tai buvo subjektas, kuris kūrė socialinius tipus *Jie sąveikoms*. Schutzą papildė Johannesas I. Bakkeris, interpretuojantis tarpsubjektyvių santykių teoriją gedulo temoje: „<...> žmonėms visada sunku perkelti prarastą mylimąjį iš jų *Umwelt* (t. y. artimų, asmeniškų santykių pasaulio, kuriame vyrauja stiprus emocinis ryšys) į jų *Mitwelt* (t. y. pasaulį, kuriame žmonės suvokiami iš esmės kaip „tipai“, o emocinis ryšys nėra intensyviai asmeniškas)“ (Bakker 1995: 201). Pasak jo, „[b]ūtent prarastojo mylimojo unikalumas sukelia gedulą“ (Bakker 1995: 202). Šis unikalumas yra nepakeičiamas, todėl gedulo patirtis negali būti redukuojama tik į tipinį psichologinį procesą – tai individuali, unikali būseną.

Vadinasi, galiu drąsiai teigti, kad artimiausios *Mes sąveikos* praradimo sukeltas gedulas tampa ne tik emociniu išgyvenimu, bet egzistencine dezorientacija, suardomi socialiniai tinklai, jų architektūra, simbolinės ryšių reikšmės. Artimo ryšio praradimas paveikia ne tik konkretų santykį, bet ir platesnį sąveikų tinklą. O jei gedulas yra toks svarbus pokytis visai subjekto buvimo pasaulyje ryšių struktūrai, vadinasi, gedulo poveikis negali baigtis ties tarpsubjektyvių ryšių ir prasmų tinklo griūtimi. Netektis įsirašo ne tik į subjekto sąmonę ar simbolines struktūras – ji paliečia patį kūną, kaip buvimo centrą.

Gedulas kaip gyvenamojo kūno transformacija

Kad aiškiau suprastume gedulo poveikį kūnui, vertinga atsigręžti į fenomenologinę kūniškumo sampratą. Fenomenologijoje kūnas nėra vien fizinis objektas, bet pagrindinė patirties forma. Būtent per kūną žmogus egzistuoja pasaulyje, veikia, jaučia ir kuria santykius. Kai nutrūksta reikšmingas santykis su kitu, tai paveikia ir kūno patirtį, nes kūnas – tai ne tik „mano kūnas“, bet ir „kūnas kitam“ bei „su kitu“. Remiantis šia filosofija, pasaulį mes patiriame per sensorinius įspūdžius ir jutimus, o tik tada apmąstome. Ši patirtis yra labai svarbi, nes subjektas ne visada veikia pagal racionalias mintis ar loginius nurodymus, bet jis visada veikia pagal patirtį, kurią įgavo dar prieš apmąstymą. Merleau-Ponty rašė: „objektas“ pirmiau pasirodo patrauklus arba atstumiantis, o jau paskui juodas ar mėlynas, apvalus ar kvadratinis“ (Merleau-Ponty 2018: 47). Kūniška schema taip pat apima gebėjimą koordinuoti

judesius ir erdvinę orientaciją, leidžiančią subjektui veikti natūraliai ir tarsi automatiškai. Kai sakoma, kad subjektas „gyvena“, tai reiškia, kad jis funkcionuoja kaip visuma – valia, jausmai ir pažinimas veikia harmoningai. Subjektas kasdienybėje taip pat yra intencionalus objekto klausimu – mūsų kūnas (plačiąja prasme) yra nukreiptas į tam tikrus tikslus ir siekius (Merleau-Ponty 2018: 54). Kol viskas veikia sklandžiai, apie kūniškąją schemą negalvojame – tiesiog gyvename. Esame susiję su kūnu ir veikiame kaip visuma – valia, jausmai, pažinimas ir t. t. Gedulo metu pažeidžiama kūno schema, leidžianti orientotis pasaulyje, nes intersubjektyviame pasaulyje iškrenta esminis atramos taškas: kitas žmogus.

Iliustruokime Merleau-Ponty kūniškąją schemą su fantominės galūnės fenomenu gedulo kontekste. Fantominė galūnė – tai būseną, kai amputuota galūnė vis dar jaučiama, lyg būtų. Taip ir netektis, pasak Merleau-Ponty pratęsėjo Matthew Ratcliffe'o, išlieka jaučiama ir patiriama subjekto, nors mąstymo būdu suvokiama, kad mirusiojo nebėra. Merleau-Ponty teigia: „<...> mirtį suprantame tik tą akimirką, kai tikimės atsako iš kito ir jaučiame, kad jo nebus“ (Ratcliffe 2019: 5), taip pat priduria, kad vengiame tokių situacijų ir sričių, kurios primintų apie netektį (Ratcliffe 2019: 5). Kai įprastas pasaulis išlieka nepakitęs (arba vengiame jį keisti), jis vis tiek reikalauja veiksmų, kurių nebegali atlikti, nes kito jau nėra. Taip susikuria fantominė galūnė gedulo kontekste. Ratcliffe'as teigia: „Patirtis ir toliau persmelkta galimybių, kurios priklauso nuo <...> gebėjimo užmegzti ryšį ir bendrauti su konkrečiu asmeniu“ (Ratcliffe 2019: 5). Šis fantominės galūnės palyginimas gedulo patirties kontekste yra labai galingas, nes užtvirtina, kiek artimasis susilieja su gedinčiuoju. Ratcliffe'as rašo: „<...> galima teigti, kad kiti žmonės formuoja mūsų svarbą ir reikšmingumą panašiai kaip mūsų pačių kūnų veikla“ (Ratcliffe 2019: 18). Tai reiškia, kad kitas žmogus gali tapti tokia pat neišvengiama mūsų pasaulio struktūros dalimi, kaip ir mūsų galūnės – ne papildomu elementu, o fundamentaliu buvimo pasaulyje pagrindu. Po netekties šios „galūnės“ buvimas vis dar jaučiamas – ne dėl racionalaus žinojimo, o dėl to, kad ji buvo integruota į mūsų patyrimo schemą. Apie kūnišką gedulo patirtį liudija ir menininkas Cave'as:

Kai mirė Arthuras, mane apėmė vidinis chaosas, riaumojantis fizinis jausmas visame kūne, taip pat baisus baimės ir artėjančios pradžios pojūtis. Prisimenu, kad galėjau jausti, kaip tai tiesiogine prasme veržiasi per mano kūną, pro mano pirštų galiukus. Kai likdavau vienas su savo mintimis, mane apimdavo beveik nepakeliamas fizinis jausmas. Niekada anksčiau nieko panašaus nebuvau jautęs. Tai buvo, žinoma, dvasinė kančia, bet taip pat ir fizinė, giliai fizinė. Savotiškas savęs sunaikinimas – vidinis klyksmas (Cave 2023a).

Cave'as sako, kad gedulo patirtis neįvyksta tik sąmonės ar minčių lygmeniu, ji persmelkia visą subjekto struktūrą, paveikdama ir verždamasi būtent per kūną. Jo patirtas skausmas yra toks stiprus, kad nebeliko aiškios ribos tarp skausmo rūšių. Geniušas tai patvirtina teoriniu lygmeniu:

Pajausti skausmą reiškia pajauti jį gyvenamajame kūne, ir vien ši aplinkybė paaiškina giluminį faktą, kad mūsų skausmai yra įkūnyti ir tuo pat metu nematomi kitiems. Ši konceptualinė skirtis leidžia mums toliau tvirtinti, kad klausimas, kas yra tikrasis skausmo subjektas – *sąmonė ar kūnas* – yra klaidingas dichotomijos pavyzdys (Geniušas 2021: 78).

Tai reiškia, kad skausmo rūšių negalima atskirti tarpusavyje ir skausmo patirtis negali būti perduota kitiems. Vadinasi, gedulo patirtis yra ne žodis, o būvis; ne mintis, o patirtis, veikianti subjekto kūno schemą. Gedulą nagrinėti per skausmo prizmę yra tinkama, nes skausmas yra vienas iš ryškiausių gedulo fenomenų. Gedintis kūnas yra tarsi sužeistas, bet ne žaizda išorėje, o paties buvimo centre. Gedulo poveikį kūnui rodo ir tai, kad šią patirtį išgyvenantys subjektai dažnai liudija „gumulą gerklėje“, patiria nemigą, fizinį skausmą ir kitą somatinę būseną. Gedintis kūnas tampa kliūtimi ir priminimu apie netektį.

Kūnas nėra vienintelė struktūra, kurią paveikia gedulas – laikas taip pat susvyruoja, nes subjekto kūnas nėra tik egzistuojantis erdvėje, jis veikia bei keičiasi ir laike. Fenomenologijoje laikiškumas apima tai, kaip žmogus subjektyviai išgyvena laiką. Edmundas Husserlis knygoje *Apie vidinio laiko sąmonės fenomenologiją* apibrėžė tris sąmonės patiriamo laikoodus: retenciją (ką tik įvykusios praeities išpūdis), protenciją (ateitis, kuri jau numanoma dabartyje) bei pirminį išpūdį (tai, kas vyksta „dabar“, tiesiogiai). Visi šie kintamieji sąmonėje susideda į vieną struktūrą, kur dabartis nuolat formuojama to, kas jau buvo ir kas dar bus. Husserlis rašė: „<...> sąmonė apima tai, kas ką tik buvo, o ne vien dabarties tašką, kuriame objektas pasirodo kaip trunkantis. O tai, kas ką tik buvo, šioje sąmonėje intencijuojama jos atitinkame tęstinume <...>“ (Husserl 1991: 324). Ekstremalios situacijos metu, tokios kaip gedulas, keičiasi laiko schema: žmogus užstringa praeityje, kas reiškia, kad prarandama kryptis į ateitį, o dabartis – ignoruojama. Nebelieka egzistenciškai svarbaus laiko vientisumo. Ideali to iliustracija Cave'o dainoje „Mergina gintare“ (*Girl in Amber*) aprašoma mergina, kuri sukasi tais pačiais ratais, tarsi „įstrigusi“ laike po artimojo netekties: „Amžinai gintare įstrigusi mergina sukasi tais pačiais ratais vėl ir vėl koridoriu“ (Cave 2016). Ši „vilkelio“ metafora rodo, kaip gedulas sukuria laiko ciklą, kuriame žmogus nuolat grįžta prie skausmingų praeities akimirkų ir nesugeba pereiti į dabartį bei projektuoti ateities. Dabartis iš esmės tampa praeities atgarsiu, todėl subjektas neturi normalios orientacijos į ateitį, tampa tarsi užkonservuotas ir įkalintas praeities laike, nors ir veikia dabartyje. Tai akivaizdžiai skiriasi nuo įprasto kasdienio laiko patyrimo, o subjektas, kuris negyvena laiko tėkme, nebegali patirti tarp subjektyvaus pasaulio. Toks subjektas galiausiai tampa svetimas pasaulyje ir patiria atskirtį. Paradoksalu, bet, kaip rašė Merleau-Ponty, „[š]ioje egzistencinėje aklavietėje subjektas veikia linkęs ne susitaikyti su nesėkme ar grįžti atgal į išeities tašką, o susprogdinti objektyvųjį pasaulį, kuris jam užtveria pasaulį“ (Merleau-Ponty 2018: 116). Objektyvųjį pasaulį subjektas nori sunaikinti, nes jis neleidžia grįžti į „normalią“ būseną iki gedulo patirties. Kyla noras sunaikinti dabartinę realybę, kuri atrodo neteisinga, skausminga ir beprasmiška, todėl priešiška.

Atskirtį padidina ir anksčiau minėta skausmo patirtis, kurios negali perduoti žodžiais. „Skausmo patirtis neperduodama, jos negalima suderinti su jokiais tinkamomis išraiškos priemonėmis. <...> viskas, kas nepakliūva į kalbą, iš esmės negali priklausyti bendrajam pasauliui“ (Geniušas 2021: 102–103). Ši Geniušo citata atskleidžia esminį fenomenologinį plyšį – kai patirtis tampa neartikuluojama, ji atskiria nuo kito, o sykiu ir nuo bendro pasaulio. Geniušas taip pat rašo: „Kuo intensyvesnis skausmo patyrimas, tuo labiau jis linkęs įkalinti kenčiantįjį imanencijos ribose“ (Geniušas 2021: 102). Gedintysis atsiduria vienumoje – ne socialine, o egzistencine prasme. Net jeigu jį supa žmonės, santykių tinklas,

jis nebeturi to, kas buvo buvimo ašis. Taip Cave'as rašo apie atskirtį ir vienvėgį gedulo metu: „Netektis atneša nelaimingą tuštumą, ir savo vienvėgyje mes ieškome paguodos, kreipdamiesi į kitus žmones. Tačiau gedulo būsenoje dažnai pastebime, kad praradome ne tik tą, kurį mylėjome, bet ir tuos, į kuriuos kreipiamės paguodos, nes jie instinktyviai šalinasi nuo mūsų kančios“ (Cave 2023b). Gedulas ne šiaip izoliuoja – jis paverčia subjektą pasaulyje svetimu.

Taigi, fenomenologinė analizė rodo, kad gedulas sukuria gyvenamojo kūno patyrimus, kurie yra neįveikiami ir atskiria subjektą nuo pasaulio. Kaip teigia Geniušas, „<...> skausmo patirtis <...> sutrikdo keturis pamatinius santykius: santykį tarp savęs ir kūno, santykį su savimi, santykį tarp savęs ir kitų ir, galiausiai, santykį tarp savęs ir pasaulio“ (Geniušas 2021: 102). Kuo stipresnis skausmas, tuo labiau jis nugręžia į save nuo pasaulio. Ribiniu atveju netgi nustoja jausti bet ką kitą, tik savo skausmą, kuris tampa mūsų vienintele esme.

Visgi, artimojo mirtis, būdama griūtimi, kartu priverčia subjektą transformuotis. Kad šią transformaciją būtų galima suvokti fenomenologiškai, J. Toddas DuBose pasiūlo trijų dmenų struktūrą: netektis (*bereavement*), gedulas (*grief*) ir gedėjimas (*mourning*). Šie būties modusai parodo, kaip artimojo mirties įvykis, kuris prasidėjo kaip santykių audinio plyšys, palaipsniui įsirašo į subjekto patirtį ir kūną, transformuodamas jo buvimą gyvenamajame pasaulyje.

Netektis (*bereavement*) – tai pats netekties įvykis, kai *kažkas* staigiai *atplėšiama* nuo subjekto gyvenamojo pasaulio. Tai įvykis, kuris subjektui atsitinka ir nėra jo valios rezultatas. Gedulas (*grief*) – tai subjekto atsakas į netektį. Subjektas, netekęs kito, patiria laiko ir savasties deformaciją, buvimas praranda įprastą ritmą. Gedėjimas (*mourning*) – naujos savasties ir naujo gyvenamojo pasaulio kūrimas, kai praradimas integruojamas į subjekto egzistenciją ir keliama klausimai: „Kas aš esu dabar, kai mano mylimo žmogaus nebėra?“ ir „Kaip man gyventi toliau?“. Gedėjimo procesas yra naujo „aš“ kūrimas gyvenamajame pasaulyje. Šis procesas mažiau orientuotas į asmenines žmogaus reakcijas į netektį ir daugiau – į prisitaikymą prie socialinės erdvės (DuBose 1997: 368). DuBose schema leidžia fenomenologiškai pamatyti, kaip netekties įvykis iš santykių griūties tampa ontologiniu virsmu.

O štai transformaciją, kaip naują formą po griūties, leidžia prasmingai apmąstyti Malabou destruktivaus plastiškumo samprata, kuri tampa ypač svarbia šiame taške.

Nauja subjekto struktūros forma

Dauguma iš mūsų nenorime keistis. Ko mes norime, tai savotišką savo pradinio modelio pakeitimų: mes ir toliau liekame savimi, bet tikimės, kad geresnėmis versijomis. Bet kas nutinka, kai įvyksta toks katastrofiškas įvykis, kad tu pasikeiti tiesiog per vieną dieną? Pasikeiti iš pažįstamo žmogaus į nežinomą – atpažįsti save veidrodyje, tačiau tai, kas yra po oda, yra visiškai kitas asmuo (One More Time With Feeling 2016).

Šis Cave'o liudijimas yra iliustratyvi įžanga į tai, ką Malabou apibrėžia destruktviu plastiškumu, o Cave'ą būtų galima, jos terminais, įvardyti *naujuoju sužeistuoju*. Tai subjektas,

patyręs kardinalią trauminę patirtį, kuri negrįžtamai suardo jo struktūrą ir ontologinę savimonę, tačiau dėl destruktivaus plastiškumo logikos ir iš tokios griūties subjektas gali įgauti formą. Kitokią, neatpažįstamą, bet vis tiek formą. Išskleisiu šią Malabou teoriją detaliau.

Malabou, tyrinėdama smegenų neurologinius pažeidimus ir traumas, pateikia naują traumos kategoriją – *naujuosius sužeistuosius*. Ši sąvoka apibrėžia subjektus, kuriuos trauma paveikė taip stipriai, kad jie iš esmės tapo nebeatpažįstami nei sau, nei kitiems. Tai tokia trauma, kuri nėra tiesiog psichologinis sukrėtimas; tai – buvimo lūžis (Malabou 2012: xv). Iš esmės *naujasis sužeistasis* – tai subjekto struktūros ir ontologinės savimonės suardymas. Malabou teoriją perkeliu į gedulo tematiką ir keliu klausimą: ar subjektas, patyręs tokią radikalią traumą, kaip artimojo netektis, lieka tuo pačiu ar jau tampa kitu?

Malabou pasiūlo *destruktivaus plastiškumo* konceptą, kuomet trauma yra ne gydoma / negydoma žaizda, o plastiška transformacija, įvykusi per sunaikinimą. Tokiu būdu filosofė perbraižo subjekto ir traumos santykį. Ji rašo: „<...> žaizdos plastiškumas – tai nuolatinė vienos tapatybės dislokacija, kuri suformuoja kitą tapatybę – ne kaip senos formos įveika ar kompensacija, bet tiesiogine prasme – kaip sunaikinimo forma. <...> destrukcija yra formuojanti – <...> ji gali tapti psichinio gyvenimo forma“ (Malabou 2012: 18). Malabou apmąsto patologijų, pavyzdžiui, Alzheimerio liga, ar smegenų pažeidimų atvejus, visgi *naujoji žaizda* gali būti ir gedulo atveju, jei sutinkame, kad artimojo mirtis yra tokia radikali trauma, kad sukelia egzistencinę griūtį, vedančią į transformaciją. Malabou sako:

Vis dėlto „naujieji sužeistieji“ – tai ne tik žmonės, patyrę smegenų pažeidimus. <...> Leidžiu sau išplėsti šią kategoriją ir įtraukti kiekvieną pacientą, kuris, būdamas šoko būsenos, nors ir nepatyrė smegenų pažeidimo, visgi patyrė traumos sukeltus negrįžtamus pakitimus neuronių organizacijoje ir psichinėje pusiausvyroje (Malabou 2012: 10).

Kad sunkūs trauminiai išgyvenimai gali keisti smegenų struktūrą, įrodo ir postrauminio streso sindromo (PTSS) atvejai, pirmą kartą užfiksuoti tarp Vietnamo karo veteranų 1980 m.. Jau tuomet nustatyta, kad PTSS yra ne tiesiog psichologinis išgyvenimas, bet procesas, kuris iš esmės keičia smegenų struktūrą. Malabou rašo: „PTSS atskleidė sutrikusias fronto-subkortikines sistemas ir pakitusią orbitofrontalinės žievės, priekinės cingulinės žievės bei migdolinio kūno funkcinę veiklą“ (Malabou 2012: 158). Tai reiškia, kad, pakitus smegenų architektūrai, keičiasi visa subjekto struktūra – nuo dėmesio sutelkimo iki emocijų valdymo, moralinių sprendimų. Iš esmės susikuria naujas emocinis, kognityvinis ir socialinis subjektas. Vadinasi, kalbant Malabou terminais, transformacija, kad ir kilusi iš griūties, sukuria naują subjekto struktūrą. Tokio tipo transformacija nepriklauso nei psichoanalitinės kalbos modeliui, kuriame skausmas privalo būti įprasminamas, nei neurologinei logikai, kuri traumą vertina kaip sutrikimą, kurį reikia kompensuoti ar ištaisyti. Kaip teigia Malabou, „[p]sichoanalizėje ir neurologijoje plastiškumas yra galinga operatyvinė kategorija, tačiau ji suprantama tik pagal pirmąsias dvi reikšmes: formos priėmimą ir formos suteikimą. Trečioji reikšmė – sprogimas – ignoruojama“ (Malabou 2012: 18). Remiantis Malabou terminais, vadinamasis, tikras gedėjimas būtų plastiškas – kuomet griūtis transformuojasi į naują, nebūtinai kokybiškesnę, bet tikrai dar funkcionuojančią subjekto struktūrą ir jo ontologinę savivoką. Tuo tarpu psichologijos ir neurologijos pripažįstami elastingi modeliai, kuomet

įveikęs gedulą subjektas sugrįžta į iš esmės nepakitusią formą, yra tarsi bėgimas nuo gedulo ir tai nėra jo išgyvenimas bei integravimas į būtį.

Šį teorinį modelį įkūnija Cave'o liudijimas: „Suvokėme, kad gedulas nėra tai, ką per-eini, nes nėra jokios kitos pusės. Mums gedulas tapo gyvenimo būdu, buvimo pasaulyje laikysena, kurioje išmokome atsiverti pasaulio neapibrėžtumui“ (Cave 2020). Menininko žodžiai pabrėžia, kad per praradimą žmogus ne grįžta į ankstesnę būseną, bet tampa nauju savimi, suformuotu per suardymą, kas praktiškai atspindi Malabou teoriją. Richardas Ivesonas, interpretuodamas Malabou, papildo, kad „[t]rauminis įvykis <...> sukuria kitą istoriją, praeitį, kuri neegzistuoja“ (Iveson 2014: 51), o atsiskyrimas vyksta „metamorfозės pavidalu“ (Iveson 2014: 51). Tai iš esmės reiškia, jog gedulas kuria naują subjektyvumą.

Santykis su nebūtimi

Plastiška gedinčiojo transformacija nevyksta vakuume. Netekus artimojo, keičiasi ne tik subjekto struktūra, bet ir jo santykis su mirusiuoju. Jei, kaip interpretuota Malabou teorija parodė, trauma gali suformuoti naują subjekto tapatybę, tai kyla klausimas: kur išlieka tas, kurio netekome? Ar mirusysis išnyksta iš buvimo horizonto? O gal priešingai – jis ne dingsta, bet įgyja naują neapibrėžtą, tačiau vis dar juntamą buvimo formą? Kaip toks nebuvimas veikia subjektą? Kaip sąmonė išlaiko ryšį su tuo, kuris fiziškai neegzistuoja, bet vis dar įsirižęs į kūniškumą (*la chair*)? Tam, kad aptartume šiuos klausimus, vertinga vėl atsigręžti į Merleau-Ponty fenomenologiją, kuris paskutinėje knygoje *Regima ir neregima* perbraižė santykį tarp matomo ir nematomo žmogaus patyrimo, apmąstė kūno, sąmonės ir pasaulio santykius.

Pradėkime nuo matomo ir nematomo – filosofui tai tampa vienodais egzistencijos modusais. Filosofas teigė: „<...> tai, ką sakome apie būtį, ir tai, ką sakome apie nebūtį, yra vienas ir tas pats dalykas – jie yra tos pačios minties aversas ir reversas“ (Merleau-Ponty 1968: 52–53). Tai reiškia, kad iš esmės būtis negali būti suvokta be nebūties, ir ši įžvalga gana akivaizdi, kai kalbame apie objektus. Mes suvokiame objektą ne tik dėl jo buvimo, bet ir dėl aplink jį esančios tuštumos, kuri leidžia jam iškilti kaip matomam. Pavyzdžiui, kėdę kambaryje mes matome todėl, kad aplink ją – tuščia erdvė. Tad jeigu be tuštumos negalėtume identifikuoti objekto, vadinasi, be nebūties negalėtume identifikuoti ir būties. Todėl šitaip suprantama nebūtis nėra niekas, tai trūkumas, kuris leidžia būčiai atsiskleisti. Ir jos yra lygiavertės, nes būtis nurodo į nebūtį ir atvirkščiai. Merleau-Ponty rašė: „Nebūtis ir būtis visada yra visiškai kitos viena kitai, ir būtent jų atsiskyrimas jas suvienija; jos iš tiesų nėra suvienytos, jos tik greičiau keičia viena kitą mintyje“ (Merleau-Ponty 1968: 68). Perkeliant šias idėjas į gedulo temą, išryškėja svarbi įžvalga – gedulo metu nebūtis nėra tuštuma, tai tokia pati būtis, tik nauja jos forma – prarastojo buvimas atsiskleidžia per jo nebuvimą. Vadinasi, gedintysis ne netenka santykio su prarastuoju, o jis keičia formą. Kad suvokčiau, kaip ši forma kuriasi, pirmiausia turiu konstatuoti, kad Merleau-Ponty sąmonė yra tuščia ir kitas subjektas ar patirtis ją pildo. Jis rašė: „<...> nėra jokio „subjektyvumo“ ar „Aš“; sąmonė yra be „gyventojų“. <...> turiu ją atrasti kaip „nieką“, „tuštumą“, kuri turi gebėjimą priimti pasaulio pilnatvę, arba veikiau kuri jos reikalauja, kad išlaikytų savo pačios tuštumą“ (Merleau-Ponty 1968: 52).

Antras svarbus aspektas – sąmonė Merleau-Ponty filosofijoje veikia *hiperdialektikos* principu. Priešingai nei tradicinė dialektika (tezė, antitezė ir sintezė), ji nesiekia užbaigti mąstymo „sprendimu“ – vietoje to ji pabrėžė santykių įvairovę ir jų dviprasmiškumą. Merleau-Ponty apie tai rašė: „Tai, ką vadiname *hiperdialektika*, yra mąstymas, kuris <...> sugeba pasiekti tiesą, nes be apribojimų apima santykių įvairovę ir tai, kas vadinama dviprasmybe“ (Merleau-Ponty 1968: 94). Panagrinėkime, kaip tai veikia gedulo patirtį. Remiantis klasikine dialektika, žmogus, netekęs artimo draugo, pereina aiškius etapus, pavyzdžiui, šoką, skausmą, susitaikymą, ir galiausiai „įveikia“ gedulą. Merleau-Ponty *hiperdialektikos* konceptu pasiūlė kitą rakursą: žmogus, netekęs artimojo, kasdienybėje susiduria su emocijų protrūkiais, kurie ne egzistuoja greta, o ne paneigia vienas kitą. Pavyzdžiui, jis gali pajauti sentimentalią nuotaiką, išgirdęs netekto mylimojo mėgstamą dainą, gali pykti, kad tenka patirti netektį, ar liūdėti per mirusiojo mirties metines. Tokia dinamika rodo ne tik santykio su mirusiuoju dviprasmiškumą, bet ir tai, kad praradimas nėra užbaigtas procesas. Priešingai – santykis su mirusiuoju taip pat įgauna formą, nes šios įvairios patirtys veikia subjekto struktūrą bei jo būties suvokimą.

Kaip ir kodėl ši forma susikuria bei kuriasi, verta aptarti per kūniškumo (*la chair*) ir *reversibilumo* konceptus. Pasak Merleau-Ponty, kūnas yra lyg įterptas pasaulyje, jis „įsipainiojęs į daiktų tinklą, visiškai juos įtraukia į save, įsisavina juos ir tuo pačiu judesiu perteikia daiktams, kuriuos jis apglėbia, tapatybę be persidengimo, skirtumą be prieštaravimo, divergenciją tarp vidinio ir išorinio, kuri sudaro jo gimimo paslaptį“ (Merleau-Ponty 1968: 135–136). Tai reiškia, kad kūniškumas dar buvus gyvam artimajam sukūrė nedalomą subjekto ir jo patirtinį audinį: „tai nėra kliūtis tarp jų, o jų bendravimo priemonė“ (Merleau-Ponty 1968: 135). Po mirties jis nutrūksta, bet patirtiniai pėdsakai jau yra įsirežę kūniškume, o dėl *reversibilumo* sukurtas santykis neišnyksta.

Reversibilumas yra sąveika ir ji iš esmės sulygina subjekto ir objekto įtaką vienas kitam. Įprasta manyti, kad subjektas veikia objektą, jį tyrinėja ir suvokia, tačiau Merleau-Ponty pasiūlė kitokią perspektyvą, kurioje subjektas ir objektas yra lygiaverčiai dalyviai sąveikoje: „Ir tai, ką turime suprasti, yra tai, kad nėra dialektinio perėjimo iš vieno šių požiūrių į kitą“ (Merleau-Ponty 1968: xxix). Taigi, *reversibilumas* apibrėžia patirtį, kai subjektas sąveikauja su objektais be hierarchinio prioriteto tarp jų ir – ne mažiau svarbu – su atskiromis, savitomis pozicijomis. Pavyzdžiui, žvilgsnis ne tik „apgaukia“ daiktus, bet ir yra jų veikiamas, o ranka jusliškai yra tiek liečianti, tiek liečiama. Pats Merleau-Ponty *reversibilumą* apibūdino taip:

Matomas pasaulis aplink mus atrodo ilsisi pats savyje. Atrodo, tarsi mūsų regėjimas būtų suformuotas matomumo širdyje, arba tarsi tarp jo ir mūsų būtų tokia artuma, kokia egzistuoja tarp jūros ir kranto. Ir vis dėlto neįmanoma, kad mes susilietume su juo, nei kad jis įsiliėtų į mus, nes tokiu atveju regėjimas išnyktų tuo pačiu momentu, kai tik susiformuotų, regėtoju arba matomajam išnykus. Tai, kas yra, nėra dalykai, iš pradžių identiškai patys sau, kurie tada atsiskleistų regėtoju, kaip ir nėra regėtojo, kuris iš pradžių būtų tuščias ir tik vėliau atsivertų dalykams, – veikiau tai kažkas, kam negalėtume būti arčiau nei jį liesdami savo žvilgsniu, dalykai, apie kuriuos negalėtume nė svajoti pamatyti „visiškai nuogus“, nes pats žvilgsnis juos apgaubia savo paties kūniškumu (Merleau-Ponty 1968: 130–131).

Gedulo kontekste svarbu atkreipti dėmesį, kad *reversibilumas* nėra tik juslinis ar erdvinis fenomenas – jis yra būties principas, pagal kurį subjekto būtis nuolat transcendentiskai susiliečia su tuo, kas ją pranoksta ar pranoko. Tai leidžia kalbėti apie tam tikrą *dialogą* su mirusiuoju, kuris toliau veikia subjekto gyvenime. Kad subjekto ir išėjusiojo santykis nesibaigia ir jie vienas kitą veikia ir po mirties, liudija ir Cave'o patirtis: „Jaučiu savo sūnaus buvimą aplinkui, nors jo nėra šalia. Girdžiu, kaip jis su manimi kalba, mane auklėja, veda <...>. Jis reguliariai lanko miegodamas Susie, kalbasi su ja, guodžia ją <...>. Siaubingas gedulas palieka ryškius vaiduoklius“ (Cave 2018).

Taigi, *reversibilumo* ir kūniškumo konceptai leidžia apmąstyti, kaip po mirties subjektas ir mirusysis vis dar sąveikauja – per kūnišką patirtį, atmintį, pasaulio prasmų lauką. Mirusysis nenutraukia ryšių su gyvaisiais, tiesiog šie ryšiai transformuojasi: tai ne asmens nebuvimas, o jo buvimo pokytis ir atnaujinimas. Gedulo metu daiktai, vietos, erdvė įgyja naują simbolinę reikšmę ir sujungia dabartį su praeitimi. Tai atsispindi ir kūrėjo Cave'o patirtyje:

Mano kūdikis grįžta dabar kitu traukiniu
Girdžiu švilpuką, girdžiu galingą gaudimą
Girdžiu arklius, šuoliuojančius Viešpaties pievose
O, traukinys artėja, stoviu čia ir laukiu
Ir jis grąžina mano kūdikį atgal pas mane
Na, yra dalykų, kuriuos sunku paaiškinti
Bet mano kūdikis grįžta namo dabar, 5:30 traukiniu (Cave 2019).

Cave'o žodžiai perteikia, kaip gedulo patirtis kuria simbolinį ryšį su praeitimi, leidžiančią prarastajam išlikti subjekto gyvenime ne kaip fiziniam asmeniui, bet kaip nuolatinei reikšmių sistemai.

Janas Patočka teigia, kad gyvenant žmogaus būtis yra dvilypė – „buvimas sau“ (įvairiapusis savęs patyrimas) ir „buvimas kitam“ (esame matomi, veikiami, esame mylimi ir panašiai) (Jan Patočka and the Phenomenology of Life After Death 2024: 20). Artimajam mirus ši dinaminė struktūra suardoma ir išlieka tik „buvimas kitam“, kaip „metafizinė kokybė“, kurią mirusysis kūrė tol, kol buvo gyvas. „Metafizinė kokybė“ apima visuminį būdą, kaip esame pasaulyje, pavyzdžiui, balsas, gestai, laikysena (Jan Patočka and the Phenomenology of Life After Death 2024: 25). „Mes intuityviai suvokiame kito „metafizinę kokybę“ net ir vėliau – iš tų dalykų, per kuriuos jis vis dar yra su mumis: iš prisiminimų, nuotraukų, portretų, jo žodžių, darbų“ (Jan Patočka and the Phenomenology of Life After Death 2024: 24).

Kadangi „buvimas sau“ ir „buvimas kitam“ yra susipynę, mirties atveju, pasak Patočkos, tarsi pats patiria mirtį ir likusysis gyventi (Jan Patočka and the Phenomenology of Life After Death 2024: 29), nes mirties atveju nelieka jį konstravusio abipusiškumo – *reciprociteto*. Lieka buvimas be atsako (Jan Patočka and the Phenomenology of Life After Death 2024: 23). Tai Patočka vadina „gyva mirtimi“: „Tai – gyva mirtis: kito nebūties tampa gyva taip, tarsi nebegyventume ir mes“ (Jan Patočka and the Phenomenology of Life After Death 2024: 29).

O štai Cave'as savo kūryboje pabrėžia, kad gedulo procese atsiranda paradoksali galimybė patirti džiaugsmą, kurį jis apibūdina kaip „kitą kančios formą“. Jis rašo:

Esu čia tam, kad pasakyčiau: <...> kad gyvenime egzistuoja galimybė jausti didžiulį džiaugsmą (*joy*), apie kurį net neįsivaizdavote. Tai nėra paprastas žodis. Džiaugsmas yra nepaprastai sudėtingas žodis. Ir tai nėra laimė (*happiness*). Džiaugsmas iš esmės yra kita kančios forma, galima sakyti, ta prasme, kad jis suvokia mūsų pagrindinę žmogiškąją prigimtį – mūsų trapumą – ir stiebiasi aukščiau už jį (Grammy Museum 2024).

Šis liudijimas yra svarbus siekiant parodyti, kad iš destrukcijos gali kilti kokybiškesnė būties forma, ne tik blogesnė, kuri pasireikštų, pavyzdžiui, depresyvia būseną. Taip pat gedulo sukelta transformacija nėra tiesinė – nei vien skausmas, nei vien neviltis. Cave'o liudijimas po sūnaus mirties atskleidžia paradoksalumą: skausmas išlieka, bet į jį įsiterpia kita patirties kokybė.

Gedulo proceso nereikia bandyti įveikti, egzistenciškai prasminga leisti jam vykti, nes būtent per šią netektį atsiveria nauja, niekada nesibaigianti transformacija į naują subjekto būties savivoką ir struktūrą. Kaip sako Cave'as, sendami tampame praradimų būtybėmis (*creatures of loss*) (Sales 2024).

Išvados

Šiame straipsnyje pirmiausia fenomenologiniu metodu analizavau, kaip gedulas keičia subjekto struktūrą ir ontologinę savimonę – santykį su savimi, pasauliu ir mirusiuoju. Artimojo mirtis yra pokytis, kuris suardo subjekto buvimo struktūrą: joje visam laikui išlieka negrįžtamas lūžis. Vadinasi, gedulas – ne procesas, kurį reikia įveikti ar išgydyti, o transformacija – be garantijos į kokybiškesnę arba mažiau kokybišką subjekto struktūrą.

Remdamasi fenomenologų Schutzo, Merleau-Ponty, Geniušo, Patočkos ir DuBose teorijomis bei Malabou destruktyvaus plastiškumo teorija argumentavau, kad gedulas anaipol ne vien psichologinis procesas, bet egzistencinė patirtis, kuri per griūtį sukuria naują buvimo režimą – tai negrįžtamas transformacijos procesas.

Teorijos ir jų interpretacijos leido atskleisti šiuos gedulo bruožus:

- Schutzo socialinė fenomenologija padėjo atskleisti, kad gedulas suardo ne tik konkretų ryšį, bet ir visą tarpsubjektyvią buvimo struktūrą, kuri formuoja subjekto tapatybę ir buvimą pasaulyje, to buvimo logiką. Netekus artimojo susvyruoja tarpsubjektyvi pasaulio logika; subjektas ją iš dalies turi kurti iš naujo, nes netekti paveikia ne tik vieną santykį, bet visą santykių logiką.
- Griuvus tarpsubjektyvioms struktūroms, pažeidžiamas ir priverstas transformotis subjekto gyvenamasis kūnas. Remdamasi Merleau-Ponty ir Geniušu, parodyčiau, kad gedintysis patiria ne tik neartikuliuojamą skausmą, bet ir visą gyvenamojo kūno griūtį, laiko išsiderinimą (užstringama praeityje) ir kaip to pasekmė – egzistencinę atskirtį.
- Merleau-Ponty ir Geniušo koncepcijas papildė DuBose, kurio teorija leido pamatyti, kaip artimojo mirties įvykis, kuris prasidėjo kaip santykių audinio plyšys, palaips-

niui įsirašo į subjekto patirtį ir kūną, transformuodamas jo buvimą gyvenamajame pasaulyje.

- Malabou destruktivaus plastiškumo teorija leido teoriškai apmąstyti, kad netektis nėra tik griūtis – tai gali būti transformacijos pradžia. Destruktyvus plastiškumas leido suvokti, jog subjektas net ir po radiklios traumos gali įgauti naują, nors nebūtinai kokybiškesnę, formą.
- Merleau-Ponty matomo ir nematomo, *hiperdialektikos* bei sąmonės tuštumos koncepcijos padėjo pamatyti, kad santykis su artimuoju po jo mirties nenutrūksta. Santykis išlieka keisdamas formą: mirusysis lieka subjekto buvimo dalimi, veikdamas per kūną, atmintį, pasaulio reikšmes.
- Patočkos teorija reikšmingai papildė, jog po mirties buvimas neišnyksta, lieka „buvimas kitam“, su dar gyvam būnant sukurta „metafizine kokybe“. Taip pat svarbu, kad mirus kitam – patiriame mirtį ir mes, nes „buvimas sau“ ir „buvimas kitam“ yra susipynę ir mirties atveju nelieka jį konstravusio abipusiškumo.

Apibendrinant, interpretuojamos ir jungiamos Schutzo, Geniušo, Merleau-Ponty, DuBose, Patočkos bei Malabou teorijos leidžia suprasti, kad gedulas yra subjekto struktūros ir ontologinės sąmonės pokytis. Nors kiekviena gedulo patirtis yra unikali, šis straipsnis atskleidžia, kiek giliai gedulas gali paveikti. Tai – ne įveikiamas etapas, bet negrįžtama ir nesibaigianti subjekto transformacija. Ši transformacija ne visada atneša augimą, bet visada atneša subjekto ir jo būties sampratos bei buvimo būdo pasikeitimą. Taip pat nėra vienas mirusysis iš esmės neišnyksta, jis ir po mirties išlaiko santykį su subjektu bei daro įtaką jam, nes būtis iš esmės yra analogiška nebūčiai.

Literatūra

- Bakker, J. I., 1995. The Life World, Grief and Individual Uniqueness: Social Definition. *Sociologische Gids* 95(3): 197–206. <https://www.researchgate.net/publication/303184104>.
- Cave, N., 2018. *ISSUE #6: The Red Hand Files*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.theredhandfiles.com/communication-dream-feeling/> [žiūrėta 2025 m. lapkričio 2 d.].
- Cave, N., 2020. *ISSUE #95: The Red Hand Files* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.theredhandfiles.com/create-meaning-through-devastation/> [žiūrėta 2025 m. lapkričio 2 d.].
- Cave, N., 2023a. Faith, Hope, and Carnage: The Terrible Beauty of Grief. *Church Life Journal: A Journal of the McGrath Institute for Church Life* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://churchlifejournal.nd.edu/articles/faith-hope-and-carnage-the-terrible-beauty-of-grief/> [žiūrėta 2025 m. lapkričio 2 d.].
- Cave, N., 2023b. *ISSUE #257: The Red Hand Files* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.theredhandfiles.com/people-have-a-hard-time-talking-about-my-pain/> [žiūrėta 2025 m. lapkričio 2 d.].
- Cave, N., The Bad Seeds., 2016. *Girl in Amber* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.nickcave.com/lyric/girl-in-amber/> [žiūrėta 2025 m. lapkričio 2 d.].
- Cave, N., The Bad Seeds., 2019. *Bright Horses* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.nickcave.com/lyric/bright-horses/> [žiūrėta 2025 m. lapkričio 2 d.].
- DuBose, J. T., 1997. The Phenomenology of Bereavement, Grief, and Mourning. *Journal of Religion and Health* 36(4): 367–374. <https://www.jstor.org/stable/27511178>.
- Freud, S., 1999. Gedulas ir melancholija. In: Anapus malonumo principo. Vilnius: Vyturys, 10–35.
- Geniušas, S., 2021. *Kas yra skausmas?* Vilnius: Phi knygos.

- Grammy Museum, 2024. *A New York Evening With Nick Cave* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.youtube.com/watch?v=KVO5t_sasOI [žiūrėta 2025 m. lapkričio 2 d.].
- Husserl, E., 1991. *On the Phenomenology of the Consciousness of Internal Time (1893–1917)*. Dordrecht: Springer Science+Business Media.
- Iveson, R., 2014. Figuring Those Who Have Already Been Dead: Destructive Plasticity and the Form of Absence. *Reviews in Cultural Theory* 5(1): 46–58. https://www.academia.edu/11517600/Figuring_Those_Who_Have_Already_Been_Dead_Destructive_Plasticity_and_the_Form_of_Absence.
- Kübler-Ross, E., 1969. *On Death and Dying*. New York: Macmillan.
- Malabou, C., 2012. *The New Wounded: From Neurosis to Brain Damage*. New York: Fordham University Press.
- Merleau-Ponty, M., 1968. *The Visible and the Invisible*. Evanston: Northwestern University Press.
- Merleau-Ponty, M., 2018. *Juslinio suvokimo fenomenologija*. Vilnius: Baltų lankų leidyba.
- One More Time With Feeling*, 2016. [Dokumentinis filmas]. Režisierius Andrew Dominik. United Kingdom: Iconoclast, JW Films and Pulse Films.
- Ratcliffe, M., 2019. Grief and Phantom Limbs: a Phenomenological Comparison. In: *The New Yearbook for Phenomenology and Phenomenological Philosophy*: Volume 17 (1st ed.), eds. T. Burns, T. Szanto, A. Salice, M. Doyon, A. Dumont. London: Routledge, 1–24. <https://doi.org/10.4324/9780429061158>
- Sales, L., 2024. ‘No Longer in Awe of My Own Genius’: Nick Cave Talks about How He Changed after Sons’ Deaths. *The Guardian* [interaktyvus]. 12 August. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/music/article/2024/aug/12/nick-cave-changed-after-sons-deaths-abc-australian-story-leigh-sales> [žiūrėta 2025 m. lapkričio 2 d.].
- Schutz, A., 1967a. Degrees of Anonymity in the World of Contemporaries. The Concreteness of the Ideal Type. In: *The Phenomenology of the Social World*. Evanston: Northwestern University Press, 194–197.
- Schutz, A., 1967b. The Constitution of the Ideal-Typical Interpretive Scheme. In: *The Phenomenology of the Social World*. Evanston: Northwestern University Press, 186–194.
- Schutz, A., 1976. The Dimensions of the Social World. In: *Collected Papers II. Phaenomenologica*, vol. 15, ed. A. Brodersen. Dordrecht: Springer, 20–63. https://doi.org/10.1007/978-94-010-1340-6_2
- Strandberg, G., Strandberg, H. (eds.), 2024. *Jan Patočka and the Phenomenology of Life After Death*. Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-49548-9>